

УДК 332.1:330.341.4(477)
JEL R58

О. М. Луцків

Особливості динаміки структурних зрушень в економіці регіонів України

Основну увагу приділено оцінці тенденцій і масштабів структурних зрушень в економіці регіонів України в розрізі видів економічної діяльності за показником валова додана вартість (ВДВ) упродовж 2006-2013 рр. Зокрема, оцінено темпи зміни питомої ваги структурної маси економіки регіонів, що відбулися за цей проміжок часу; проаналізовано динамічні процеси які відбулися у структурі економіки українських регіонів упродовж семи років. На основі розрахунку інтегрального коефіцієнта структурних зрушень оцінено інтенсивність їх протікання. З'ясовано основні тенденції та виявлено суттєві диспропорції у структурі економіки регіонів та орієнтацію, в переважній більшості регіонів, на розвиток не інноваційних сфер економічної діяльності.

Ключові слова: структура економіки, сфера економічної діяльності, маса структурних зрушень, темпи структурних зрушень, швидкість структурних зрушень, інтенсивність економічних процесів, інноваційна діяльність.

Економіка українських регіонів характеризується неефективною структурою з високою ресурсо-, матеріало- та енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком сировинних галузей, низьким рівнем інноваційності, відставанням розвитку інфраструктури, відірваністю фінансового сектору від реальної економіки, неефективним функціонуванням секторів, що забезпечують інноваційно-технологічний розвиток. На тлі інноваційного поступу світової економіки технологічна структура української економіки і надалі регресує, погіршується стан науково-технічного потенціалу, скорочується частка високотехнологічних виробництв тощо. Структурна розбалансованість економіки регіонів є основним гальмом для позитивної динаміки їх економічного розвитку. Для вирішення такої ситуації основним завданням сьогодення має бути становлення ефективної структури економіки. Економічні зрушення мають відбуватися в напрямі переорієнтації економіки від сформованого індустріально-технологічного укладу до постіндустріального, у якому новітні технології і знання мають бути пріоритетними і визначальними факторами економічного зростання.

Дослідженню проблематики структурних змін в економіці присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Серед зарубіжних авторів слід відзначити праці: Д. Белла, Е. Домара, К. Ерроу, Ф. Кене, Дж. Б. Кларка, К. Кларка, В. Леонтєва, У. Льюїса, А. Маршалла, Д. Норта, В. Парето, Р. Рейча, Д. Рікардо, А. Сміта, Р. Солоу, Р. Стоуна, Р. Харрода, Й. Шумпетера. Широке висвітлення цієї проблематики знайшло своє відображення і в працях українських учених, зокрема: Л. Антонюка, О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Гейця, Я. Базилюка, Б. Буркинського, Д. Лук'яненка, В. Новицького, В. Онищенко, А. Поручника, Ю. Пахомова, А. Філіпенко, В. Чужикова, Т. Шинкаренко, С. Шульц та ін. Основну увагу у своїх дослідженнях вони приділяють вивченню питань сутності трансформаційних процесів та оцінці видової структури економіки, зокрема структурно-галузевих, відтворювальних, організаційних, технологічних, інституційних, зовнішньоекономічних трансформацій тощо. Разом з тим невирішеними залишаються питання, пов'язані з методикою оцінки тенденцій, динаміки, якості та інтенсивності структурних зрушень. Без здійснення такої оцінки дуже важко прийняти правильні управлінські

рішення для вирішення проблеми подолання нераціональності структури регіональної економіки.

Метою статті є аналіз тенденцій, динаміки, масштабів та інтенсивності структурних зрушень у регіонах України в розрізі видів економічної діяльності за показником ВДВ упродовж 2006-2013 рр.

У структурі економіки увесь час відбуваються безперервні динамічні процеси, які залежать не лише від структурних змін, що відбуваються на ринку, але й від ресурсних можливостей території. До основних причин існування структурних диспропорцій регіональних економік належать: обмеженість ресурсів (матеріальних, інтелектуальних, фінансових, інвестиційних, інноваційних); скорочення обсягів інноваційного виробництва; висока матеріало – та ресурсомісткість виробництва; висока частка проміжного споживання у структурі ВРП, що є свідчення незначного виробництва продукції та послуг з високою часткою ВДВ; низький розвиток інноваційної інфраструктури тощо.

У дослідженні структурних зрушень в національній економіці виділяють кілька аспектів. Один з них пов'язаний з якісним аналізом основних причин структурних змін і поглибленням розуміння взаємозв'язків темпів розвитку й ефективності національного господарства з його структурою та збалансованістю. Інший аспект – кількісна оцінка інтенсивності структурних зрушень, їх чинників, впливу на ефективність і темпи економічного зростання. Загалом оцінка структурних змін є складовою частиною системи інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття рішень на регіональному рівні [1, с. 311]. Слід також відзначити, що структурні зміни можуть позитивно або негативно впливати на економічне зростання країни залежно від напрямку та інтенсивності їх протікання. Так, під час економічного спаду або підйому інтенсивність структурних змін збільшується.

Структурні зрушення можуть характеризуватися різними якісними й кількісними показниками. Особливості динаміки та масштабів структурних зрушень демонструють показники маси, темпів, швидкості та інтенсивності структурних зрушень. Маса структурного зрушення розраховується за формулою [2, с. 5]:

$$M = P_1 - P_0, \quad (1)$$

де: P_1 – значення величини у теперішньому періоді, %;

P_0 – значення величини у базовому періоді, %.

Аналіз маси структурних зрушень свідчить, що впродовж 2006-2013 рр. загалом в економіці України найвищими темпами зменшувались такі види економічної діяльності, як промисловість, будівництво та фінанси. Слід відзначити, що зменшення маси структурних зрушень промисловості характерне для всіх областей України. Найсуттєвіші зменшення маси структурних зрушень промисловості у структурі економіки регіонів спостерігалось у Хмельницькій (24,7%), Сумській (15,7%), Луганській (13,1%) та Запорізькій (10,9%) областях (табл. 1). В інших регіонах масштаби структурних зрушень, тобто змін в динаміці, є нижчими за середнє значення по Україні, зокрема найнижчі показники зафіксовано в м. Севастополь (2,8%). Це засвідчує відсутність значних змін питомої ваги промисловості у структурі ВДВ і збереження структуроутворюючих позицій промисловості в цих регіонах [3, с. 96-98; 4, с. 104-107].

Упродовж 2006-2013 рр. у більшості регіонів України, окрім Донецької та Івано-Франківської областей, відбулося зменшення маси структурних зрушень у сфері будівництва, тоді як у всьому світі частка цього виду економічної діяльності навпаки зростає. Значне скорочення маси будівельної галузі було спричинене погіршенням умов фінансування підприємств галузі (скорочення обсягів кредитування та підвищення відсоткових ставок, встановлення більш жорстких умов отримання кредитів) через кризу ліквідності на світових та українському фінансовому ринках, зменшення платоспроможного попиту як з боку корпоративного сектору (через зменшення обсягів прибутків підприємств та низьку доступність кредитів), так і з боку населення (через зменшення реальних доходів населення та обсягів іпотечного кредитування) тощо.

Позитивною тенденцією слід вважати зростання маси структурних зрушень по трансакційних секторах економіки, окрім фінансового (маса структурних зрушень якого у 2013 р. порівняно з 2006 р. зменшилась на 0,2 в. п.). Слід зазначити, що фінансовий сектор є одним з найважливіших сфер економіки у європейських країнах та набуває найбільшої ваги у структурі їх ВДВ. На жаль, останнім часом у більшості регіонів України, окрім Волинської, Житомирської, Закарпатської, Сумської, Тернопільської, Херсонської, Хмельницької областей та м. Києва, спостерігалось зменшення структурної маси фінансових послуг.

У 16 регіонах країни спостерігалось зростання частки торгівлі у структурі ВДВ. Інтенсивно зростала протягом 2006-2013 рр. маса структурних зрушень торгівлі у Київській (на 11,6%) і Сумській (на 9,8%) областях, найменшим цей показник був у Вінницькій і Закарпатській областях (0,2%). Натомість суттєве зменшення структурної маси торгівлі впродовж аналізованого періоду відбулося у Чернівецькій області та м. Києві, а саме на 4,3% [3, с. 96-98; 4, с. 104-107].

До негативних тенденцій у сфері структурних зрушень в економіці України належить незначне збільшення в структурі ВДВ питомої ваги інноваційно-орієнтованих видів економічної діяльності. Так, збільшення питомої ваги освіти у структурі економіки країни впродовж 2006-2013 рр. було незначним і сягало лише 0,7%. Разом з цим її структурна частка зменшилась у чотирьох регіонах: АР Крим, Київській, Кіровоградській областях і м. Києві. Лише у п'яти регіонах України, а саме у Волинській, Закарпатській, Тернопільській, Хмельницькій областях і м. Севастополі темпи зростання маси структурних зрушень в освіті суттєво перевищували середнє значення по Україні, а саме відповідно в 3 рази (в перших двох областях), 3,8 разу, 3,7 разу та 5,4 разу в інших трьох.

Для вивчення динаміки структурних змін у часі розраховано середні темпи і швидкість структурних зрушень. Середні темпи структурного зрушення відображають тенденції зміни структурного зрушення за одиницю часу і розраховується за формулою [2, с. 5]:

$$V = \frac{(P_1 / P_0)}{T}, \quad (2)$$

де: T – час за який відбулось структурне зрушення.

Оцінюючи інтенсивність структурних зрушень за показником середніх темпів їх зміни, слід зазначити, що структурні зрушення в економіці України

Таблиця 1

Маса структурних зрушень в регіонах України у 2006-2013 рр., ВДВ (%)

	Сільське господарство, лісове господарство	Промисловість	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт транспортних засобів, тимчасове розміщення й організація харчування	Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту
Україна	1,5	-8,1	-1,5	2,4	0,4	-0,2	4,4	0,1	0,7	0,3	0
АР Крим	-0,6	-3,8	-3,7	5,9	0,7	-0,1	1,8	0,9	-0,3	-0,4	-0,4
Вінницька	3,5	-7,2	-2	0,2	-2,3	-0,7	6	1	1,1	0,3	0,1
Волинська	-0,7	-4,3	-3,5	-2,9	-0,4	0,5	8,1	0,7	2,1	0,2	0,2
Донецька	1,3	-1,5	0,1	3,9	3,6	-2	5,1	1	0,8	0,7	0,4
Дніпропетровська	0,8	-3,8	-1	6,6	0,3	-3,2	0	0,3	0,3	0,1	-0,4
Житомирська	1,1	-3,9	-1,6	-1,8	-2,4	0,4	6,2	1,5	0,7	0,1	-0,3
Закарпатська	-1	-5,5	-2,6	0,2	-2	0	6,7	1,2	2,1	1,1	-0,2
Запорізька	4,1	-10,9	-1,3	4,2	0	-4	3,8	1,5	1,3	1,1	0,2
Івано-Франківська	-0,5	-9,1	1,3	4,8	-3,8	-2,3	7,4	1,5	0	0,5	0,2
Київська	-1,6	-8,9	-1,9	11,6	1,2	-1,8	6,4	-3,4	-0,7	-0,4	-0,5
Кіровоградська	5,3	-3,3	-3,7	2,7	-3,5	-1	3,5	0,2	-0,2	0	0
Луганська	0,8	-13,1	-1,5	4,9	1,7	-1,1	4,1	1,2	1,9	0,9	0,2
Львівська	-3	-5,1	-2,5	6,2	-0,5	-0,2	4,6	0,2	1	-0,3	-0,4
Миколаївська	7,5	-6,8	-3,3	-1,4	-0,3	-2	3,9	1	1	0,1	0,3
Одеська	1,7	-4,2	-2,2	5,1	-4,3	-2,7	4,3	0,6	1,3	0,4	0
Полтавська	5,6	-6,9	-1,3	-1,7	0,2	-0,7	4	0,5	0,2	0,2	-0,1
Рівненська	1,2	-5,7	-1,7	-2,5	-0,9	-0,6	5,8	1,8	1,1	1,2	0,3
Сумська	3,4	-15,7	-2,1	9,8	-1,3	0,8	3,8	0,5	0,7	0,3	-0,1
Тернопільська	2,4	-5,6	-2,3	-1,4	-2,8	0,6	7,7	0,6	0,2	0,4	0,2
Харківська	3,1	-5	-2,2	3,7	0,2	-7,5	4,2	-0,1	2,7	0,6	0,3
Херсонська	6,9	-6,2	-2	-2,5	-2,7	0,1	4,9	0,6	1	0	0
Хмельницька	5,8	-24,7	-2,4	-0,7	-3,2	0,1	6,4	1	2,6	0,6	-0,3
Черкаська	2,9	-5,7	-3,5	-1,6	-0,7	-0,1	4,7	0,2	0,6	0	-0,3
Чернівецька	0,5	-6,8	-2,8	-4,3	-1,2	-0,4	8,7	3	1,4	1,3	0,6
Чернігівська	3	-6	-2,8	1	-3	-1	6,2	1,4	1	0	0,2
м. Київ	0	-3,9	-1	-4,3	1,9	6,7	3,7	-2,4	-0,1	-0,1	-0,5
м. Севастополь	0	-2,8	-0,4	0,9	-4,2	-3	2,5	2,6	3,8	1,1	0,5

Розраховано автором за даними [3; 4].

Таблиця 2

Середньорічні темпи структурних зрушень в регіонах України впродовж 2006-2013 рр.

	Сільське господарство, мисливство, господарство лісове	Промисловість	Будівництво	Торгівля; ремонт побутових виробів і предметів особистого вжитку; діяльність готельного ресторанів	Діяльність транспортна	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	Управління	Освіта	Охорона здоров'я та соціальні допомоги	Надання комунальних та інших публічних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	Серед. ариф. значення
Україна	0,1473	0,0921	0,0824	0,1447	0,1293	0,1202	0,1938	0,1273	0,1412	0,1354	0,1250	0,1308
АР Крим	0,1168	0,0992	0,0538	0,1679	0,1325	0,1200	0,1512	0,1394	0,1193	0,1193	0,1071	0,1206
Вінницька	0,1446	0,0875	0,0655	0,1273	0,0954	0,0938	0,2880	0,1412	0,1441	0,1327	0,1328	0,1321
Волинська	0,1199	0,0963	0,0508	0,1067	0,1200	0,1439	0,3197	0,1379	0,1610	0,1310	0,1389	0,1387
Донецька	0,1742	0,0892	0,1293	0,1611	0,1827	0,0787	0,2578	0,1771	0,1528	0,1574	0,1635	0,1567
Дніпропетровська	0,1429	0,1153	0,0819	0,2463	0,1294	0,0679	0,1250	0,1379	0,1344	0,1293	0,0917	0,1274
Житомирська	0,1328	0,1054	0,0644	0,1077	0,0931	0,1458	0,2972	0,1443	0,1358	0,1276	0,1080	0,1329
Закарпатська	0,1167	0,0951	0,0637	0,1265	0,1031	0,1250	0,3244	0,1461	0,1595	0,1536	0,1141	0,1389
Запорізька	0,1943	0,0973	0,0648	0,1860	0,1250	0,0536	0,2069	0,1757	0,1603	0,1667	0,1406	0,1428
Івано-Франківська	0,1197	0,0932	0,1512	0,1791	0,0780	0,0638	0,3750	0,1641	0,1250	0,1429	0,1417	0,1485
Київська	0,1118	0,0844	0,0854	0,2631	0,1380	0,0547	0,2654	0,0825	0,1082	0,1107	0,0921	0,1269
Кіровоградська	0,1551	0,1073	0,0325	0,1602	0,0931	0,0787	0,2222	0,1286	0,1213	0,1250	0,1250	0,1226
Луганська	0,1414	0,0942	0,0682	0,2207	0,1554	0,0868	0,2149	0,1563	0,1735	0,1571	0,1406	0,1463
Львівська	0,0927	0,0972	0,0637	0,1912	0,1209	0,1186	0,2007	0,1287	0,1417	0,1182	0,1033	0,1252
Миколаївська	0,2018	0,0961	0,0372	0,1133	0,1219	0,0625	0,2049	0,1462	0,1473	0,1287	0,1500	0,1282
Одеська	0,1516	0,0916	0,0840	0,1809	0,1046	0,0697	0,1898	0,1373	0,1545	0,1389	0,1250	0,1298
Полтавська	0,1910	0,1075	0,0772	0,1042	0,1280	0,0948	0,2721	0,1410	0,1313	0,1343	0,1161	0,1361
Рівненська	0,1342	0,1003	0,0732	0,1040	0,1132	0,1023	0,3109	0,1645	0,1426	0,1625	0,1471	0,1413
Сумська	0,1537	0,0776	0,0500	0,3561	0,1057	0,1776	0,2130	0,1342	0,1379	0,1351	0,1184	0,1508
Тернопільська	0,1393	0,0872	0,0597	0,1135	0,0946	0,1576	0,3783	0,1360	0,1276	0,1352	0,1369	0,1423
Харківська	0,1774	0,1012	0,0689	0,1670	0,1271	0,0462	0,1760	0,1225	0,1761	0,1500	0,1447	0,1325
Херсонська	0,1679	0,0868	0,0515	0,1044	0,0909	0,1302	0,2344	0,1354	0,1397	0,1250	0,1250	0,1265
Хмельницька	0,1662	0,0515	0,0498	0,1174	0,0824	0,1302	0,3028	0,1408	0,1632	0,1424	0,1071	0,1331
Черкаська	0,1423	0,0988	0,0469	0,1108	0,1151	0,1200	0,2263	0,1293	0,1360	0,1250	0,1071	0,1234
Чернівецька	0,1283	0,0698	0,0728	0,0941	0,1081	0,1098	0,3302	0,1731	0,1432	0,1611	0,1591	0,1409
Чернігівська	0,0451	0,0976	0,0375	0,1367	0,0879	0,0903	0,3052	0,1461	0,1439	0,1250	0,1375	0,1321
м. Київ	0,0000	0,0747	0,0995	0,1079	0,1404	0,2579	0,1545	0,0714	0,1219	0,1211	0,1081	0,1143
м. Севастополь	0,0000	0,1061	0,1122	0,1302	0,0926	0,0625	0,1559	0,1572	0,1970	0,1654	0,1510	0,1209

Розраховано автором за даними [3; 4].

Таблиця 3

Швидкість структурних зрушень в регіонах України виробдовж 2006-2013 рр.

	Сільське господарство, мисливство, лісове, господарство	Промисловість	Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку; діяльність готелів і ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємствам	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту
Україна	0,1875	-1,0125	-0,1875	0,3	0,05	-0,025	0,55	0,0125	0,0875	0,0375	0
АР Крим	-0,075	-0,475	-0,4625	0,7375	0,0875	-0,0125	0,225	0,1125	-0,0375	-0,05	-0,05
Вінницька	0,4375	-0,9	-0,25	0,025	-0,2875	-0,0875	0,75	0,125	0,1375	0,0375	0,0125
Волинська	-0,0875	-0,5375	-0,4375	-0,3625	-0,05	0,0625	1,0125	0,0875	0,2625	0,025	0,025
Донецька	0,1625	-1,875	0,0125	0,4875	0,45	-0,25	0,6375	0,125	0,1	0,0875	0,05
Дніпропетровська	0,1	-0,475	-0,125	0,825	0,0375	-0,4	0	0,0375	0,0375	0,0125	-0,05
Житомирська	0,1375	-0,4875	-0,2	-0,225	-0,3	0,05	0,775	0,1875	0,0875	0,0125	-0,0375
Закарпатська	-0,125	-0,6875	-0,325	0,025	-0,25	0	0,8375	0,15	0,2625	0,1375	-0,025
Запорізька	0,5125	-1,3625	-0,1625	0,25	0	-0,5	0,475	0,1875	0,1625	0,1375	0,025
Івано-Франківська	-0,0625	-1,1375	0,1625	0,6	-0,475	-0,2875	0,925	0,1875	0	0,0625	0,025
Київська	-0,2	-1,1125	-0,2375	1,45	0,15	-0,225	0,8	-0,425	-0,0875	-0,05	-0,0625
Кіровоградська	0,6625	-0,4125	-0,4625	0,3375	-0,4375	-0,125	0,4375	0,025	-0,025	0	0
Луганська	0,1	-1,6375	-0,1875	0,6125	0,2125	-0,1375	0,5125	0,15	0,2375	0,1125	0,025
Львівська	-0,375	-0,6375	-0,3125	0,775	-0,0625	-0,025	0,575	0,025	0,125	-0,0375	-0,05
Миколаївська	0,9375	-0,85	-0,4125	-0,175	-0,0375	-0,25	0,4875	0,125	0,125	0,0125	0,0375
Одеська	0,2125	-0,525	-0,275	0,6375	-0,5375	-0,3375	0,5375	0,075	0,1625	0,05	0
Полтавська	0,7	-0,8625	-0,1625	-0,2125	0,025	-0,0875	0,5	0,0625	0,025	0,025	-0,0125
Рівненська	0,15	-0,7125	-0,2125	-0,3125	-0,1125	-0,075	0,725	0,225	0,1375	0,15	0,0375
Сумська	0,425	-1,9625	-0,2625	1,225	-0,1625	0,1	0,475	0,0625	0,0875	0,0375	-0,0125
Тернопільська	0,3	-0,7	-0,2875	-0,175	-0,35	0,075	0,9625	0,075	0,025	0,05	0,025
Харківська	0,3875	-0,625	-0,275	0,4625	0,025	-0,9375	0,625	-0,0125	0,3375	0,075	0,0375
Херсонська	0,8625	-0,775	-0,25	-0,3125	-0,3375	0,0125	0,6125	0,075	0,125	0	0
Хмельницька	0,725	-3,0875	-0,3	-0,0875	-0,4	0,0125	0,8	0,125	0,325	0,075	-0,0375
Черкаська	0,3625	-0,7125	-0,4375	-0,2	-0,0875	-0,0125	0,5875	0,025	0,075	0	-0,0375
Чернівецька	0,0625	-0,85	-0,35	-0,5375	-0,15	-0,05	1,0875	0,375	0,175	0,1625	0,075
Чернігівська	0,375	-0,75	-0,35	0,125	-0,375	-0,125	0,775	0,175	0,125	0	0,025
м. Київ	0	-0,4875	-0,125	-0,5375	0,2375	0,8375	0,4625	-0,3	-0,0125	-0,0125	-0,0625
м. Севастополь	0	-0,35	-0,05	0,1125	-0,525	-0,375	0,3125	0,325	0,475	0,1375	0,0625

Розраховано автором за даними [3; 4].

відбуваються доволі повільно. За період 2006-2013 рр. річний показник середніх темпів структурних зрушень по Україні становив 0,131 за рік.

Упродовж 2006-2013 рр. найвищими темпами структурні зміни відбувалися у Донецькій (0,157), Сумській (0,151), Івано-Франківській (0,149), Луганській (0,146), Запорізькій (0,143), Тернопільській (0,142), Рівненській (0,141) і Чернівецькій (0,141) областях. Найнижчі середньорічні темпи структурних зрушень зафіксовано у м. Києві (0,114), м. Севастополі та АР Крим (0,121), а також Кіровоградській і Черкаській областях (0,123), що є свідченням незначних змін у структурі їх економіки [3, с. 96-98; 4, с. 104-107] (рис. 1).

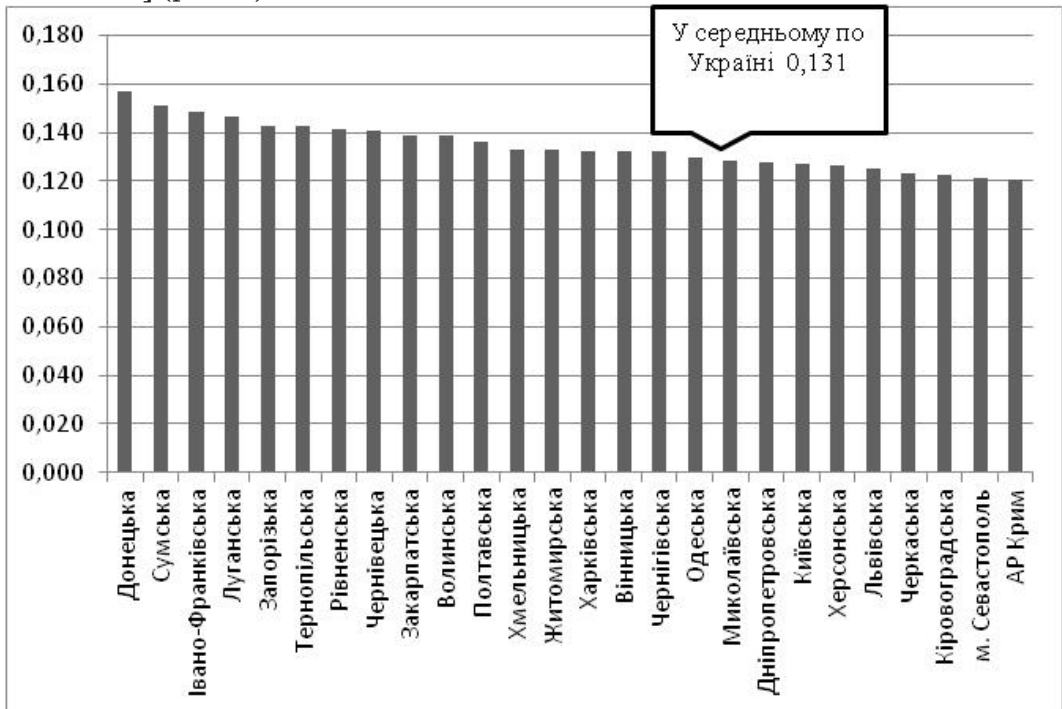

Рис. 1. Середньорічні темпи структурних зрушень в регіонах України у 2006-2013 рр.

Розраховано автором за даними [3; 4].

Загалом вищим за середньоукраїнський показник були середньорічні темпи структурних зрушень у 16 областях України. Диференціація між найвищим і найнижчим показником середньорічних темпів структурних змін у регіонах України становить 1,4 разу. Середньорічні темпи структурних зрушень в економіці регіонів зростали за рахунок таких видів економічної діяльності, як: операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям, торгівля та сільське господарство. Найнижчими темпами впродовж 2006-2013 рр. відбувалися структурні зрушення у промисловості та будівництві (рис. 2).

Дані табл. 2 свідчать, що досить значний вплив на середньорічні темпи структурних зрушень у Донецькій області мало зростанням у структурі економіки питомої ваги діяльності транспорту та зв'язку і операцій з нерухомим майном; Волинській і Закарпатській – фінансової діяльності та операцій з нерухомим майном; Сумській, Івано-Франківській, Тернопільській

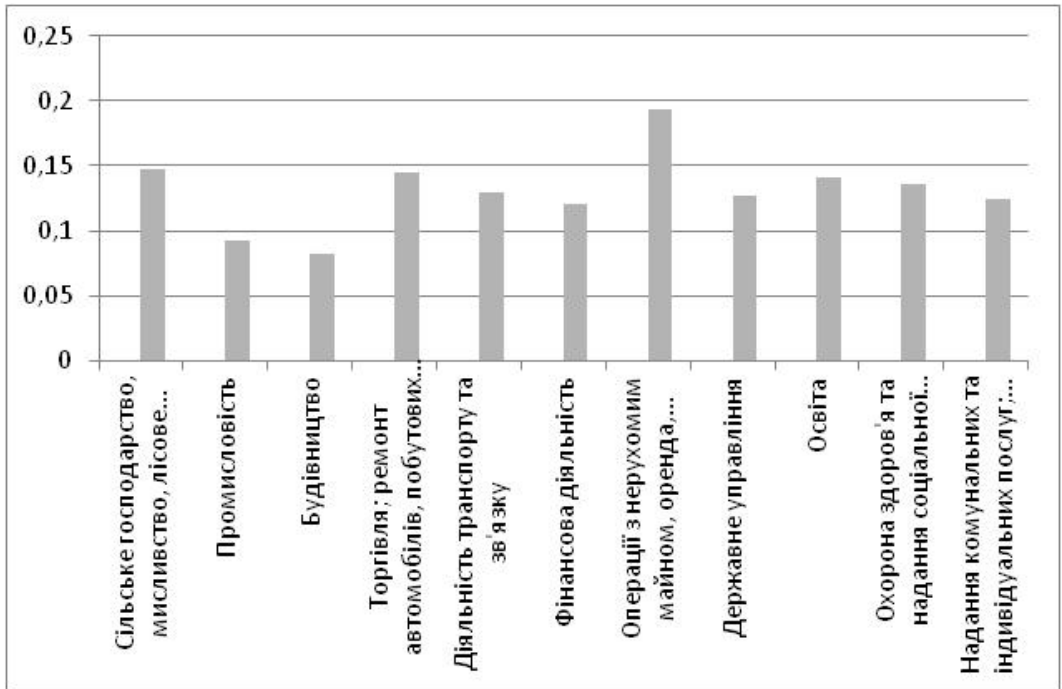

Рис. 2. Середньорегіональний показник темпів структурних зрушень в економіці України (за видами економічної діяльності) за період 2006-2013 рр.

Розраховано автором за даними [3; 4].

і Київській областях – операцій з нерухомим майном; Львівській і Дніпропетровській – торгівлі тощо. Разом з тим слід відзначити той факт, що ні в одному регіоні України промисловість і будівництво не мали відчутного впливу на збільшення середньорічних темпів структурних зрушень в економіці. Значний вплив на темпи середньорічних структурних зрушень освітня сфера мала у Волинській, Запорізькій, Луганській, Харківській областях і м. Севастополь, а найменший у – АР Крим і Київській області [3, с. 96-98; 4, с. 104-107].

Швидкість структурного зрушення відображає зміну маси структурного зрушення за одиницю часу і розраховується як відношення маси структурного зрушення до проміжку часу за який вони відбулись. Швидкість структурних зрушень розраховується за формулою:

$$V = \frac{(P_1 - P_0)}{T} = \frac{M}{T} \quad (3)$$

Оцінка структурних зрушень за показником їх швидкості підтверджує те, що структурні зрушення в економіці України відбуваються доволі повільно, а також спостерігається позитивна і негативна їх динаміка.

Упродовж 2006-2013 р. загалом по Україні найбільш швидкі позитивні структурні зміни відбулися у деяких галузях сфери послуг, а саме операціях з нерухомим майном і торгівлі. Так, упродовж 2006-2013 рр. швидкість структурних змін у сфері операцій з нерухомим майном становила 0,55 у

рік. Позитивна динаміка швидкості структурних змін у галузі характерна для всіх без виключення регіонів України. Найбільш інтенсивно зміни у цій сфері відбулися у Волинській області (1,01), а найменш інтенсивно в АР Крим (0,22) (табл. 2). Диференціація між цими показниками становить 4,6 разу.

Швидкість позитивних структурних змін у торгівлі становила 0,3 у рік. Однак така тенденція характерна не для всіх регіонів України. У 10 регіонах спостерігалось зменшення вкладу торгівлі у створення ВДВ, а саме у Волинській, Житомирській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Чернівецькій областях і м. Києві. Найбільш стрімко відбулося зменшення торгівлі у Чернівецькій області та м. Києві, а саме зі швидкістю 0,54 у рік, тоді як, наприклад, у Тернопільській і Миколаївській областях цей показник становив 0,175 у рік.

В інших регіонах України структурні зміни в галузі мали позитивну динаміку. Так, найвищою була швидкість структурних зрушень у АР Крим (0,74), Дніпропетровській (0,82) та Сумській (1,22%) областях. Диференціація між max і min значенням позитивної динаміки швидкості структурних зрушень у торгівлі становила 49 разів [3, с. 96-98; 4, с. 104-107].

За період 2006-2013 рр. в цілому по Україні показник середньорічної швидкості структурних зрушень у сільському господарстві становив 0,19 за рік. Збільшення частки сільського господарства у ВДВ спостерігалось у більшості регіонів України за виключенням АР Крим, Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської та Львівської областей. Найбільша інтенсивність структурних зрушень за показником швидкості спостерігалась у Миколаївській (0,94) і Херсонській (0,86) областях.

Швидкість структурних зрушень у сфері транспорту і зв'язку та державному управлінні є достатньо низькою і не перевищує 0,1 у рік. Швидкість протікання структурних зрушень в освітній сфері є також доволі незначною порівняно з іншими секторами економіки і становить 0,08 у рік. Однак слід відзначити, що не для всіх регіонів характерною є позитивна тенденція щодо збільшення вкладу освітньої сфери у створення ВДВ. Так, в АР Крим, Київській, Кіровоградській областях і м. Київ швидкість структурних зрушень характеризується від'ємним значенням, що є свідченням зниження ролі цієї сфери в економічній системі цих регіонів. Відсутність позитивної динаміки збільшення швидкості структурних зрушень саме в освітній сфері є основним гальмом для створення інноваційно-орієнтованої моделі економічного розвитку і переорієнтації структури економіки регіонів до вимог постіндустріального типу.

Разом з цими тенденціями впродовж аналізованого періоду часу загалом по Україні відбулися втрати у промисловості, будівництві і фінансовій діяльності. Так, упродовж 2006-2013 рр. найбільш інтенсивними у структурі економіки були втрати частки промисловості у ВДВ. Швидкість, з якою відбувалося зменшення її частки, становила 1,01 у рік. Втрати промисловістю вкладу у створення ВДВ характерні для всіх без виключення регіонів України. Найвищим цей показник був у Донецькій (1,87), Луганській (1,63), Запорізькій (1,36), Івано-Франківській (1,14), Сумській (1,96) і Хмельницькій (3,1) областях. Досить високі показники втрати частки промисловості також у Волинській (0,53), Житомирській (0,48), Закарпатській (0,68), Львівській (0,64), Миколаївській (0,85), Полтавській (0,86), Рівненській (0,71), Херсонській (0,77), Черкаській (0,71), Чернівецькій (0,85) і Чернігівській (0,75) областях [3, с. 96-98; 4, с. 104-107].

За цей період втрати сфери будівництва відбувалися зі швидкістю 0,19 у рік. Швидкість негативної динаміки втрати будівництвом частки у ВДВ характерна для більшості регіонів України за виключенням Донецької та Івано-Франківської областей. Найбільші втрати будівництвом частки у ВДВ відбулося у АР Крим, Волинській, Кіровоградській, Миколаївській і Черкаській областях.

Упродовж 2006-2013 рр. відбулися також і втрати у структурі ВДВ частки фінансової діяльності. Швидкість негативної структурної динаміки становила 0,02 у рік. Така тенденція характерна для більшості регіонів України, за виключенням восьми, а саме Волинської, Житомирської, Закарпатської, Сумської, Тернопільської, Херсонської, Хмельницької областей і м. Києва. Найбільш інтенсивною є швидкість зменшення фінансового сектору у ВДВ у Харківській області (0,94 у рік). Досить високою вона була також і в Івано-Франківській і Одеській областях і становила відповідно 0,29 і 0,24 у рік [3, с. 96-98; 4, с. 104-107]. Слід відзначити, що основним фактором розвитку фінансового сектору є стабільна макроекономічна ситуація в країні.

Узагальнюючим показником інтенсивності структурних зрушень, який дає можливість кількісно оцінити динаміку і масштаби структурних змін, є інтегральний коефіцієнт структурних зрушень, який розраховується за формулою:

$$K_{\text{зід}} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^T (P_1 - P_0)^2}{\sum_{i=1}^T P_1^2 + \sum_{i=1}^T P_0^2}} \quad (4)$$

У загальному вигляді інтегральний коефіцієнт структурних зрушень змінюється від 0 до 1 або від 0 до 100%. Чим менша різниця між порівнюваними структурами, тим коефіцієнт буде ближче до 0,01 або 1,00% і навпаки, чим більші структурні зрушення, тим він буде ближчий до 1,00 або 100%.

Слід відзначити, що чим вищою є інтенсивність структурних зрушень, тим більшу структуроутворюючу роль в економіці вони відіграють. Упродовж 2006-2013 рр. загалом по економіці України коефіцієнт інтенсивності структурних зрушень становив 0,182, що є свідченням відсутності стрімких і кардинальних структурних зрушень в економіці (рис. 3). Найбільший вплив на цей процес мали структурні зміни у сфері торгівлі та операцій з нерухомим майном. За цей період часу найбільш інтенсивно відбулися зміни в структурі економіки Хмельницької області (0,429) за рахунок сільського господарства та операцій з нерухомим майном. Найнижчим є показник інтенсивності структурних зрушень в економіці Дніпропетровської області (0,116), що зумовлено насамперед негативною динамікою зменшення вкладу промисловості та фінансового сектору у створення ВДВ. У 15 областях України коефіцієнт інтенсивності структурних зрушень є вищим за середньоукраїнський показник [3, с. 96-98; 4, с. 104-107].

Слід також зазначити той факт, що у всіх без винятку регіонах України найсуттєвіший вплив на низький показник інтенсивності структурних зрушень мало зменшення маси промисловості, а також будівництва (окрім Донецької області). Значним гальмом інтенсивності здійснення структурних зрушень є суттєве зниження фінансової сфери, у той час як у високорозвинених країнах світу вона навпаки зростає і є основним локомотивом подальших структурних перетворень і економічного розвитку зокрема.

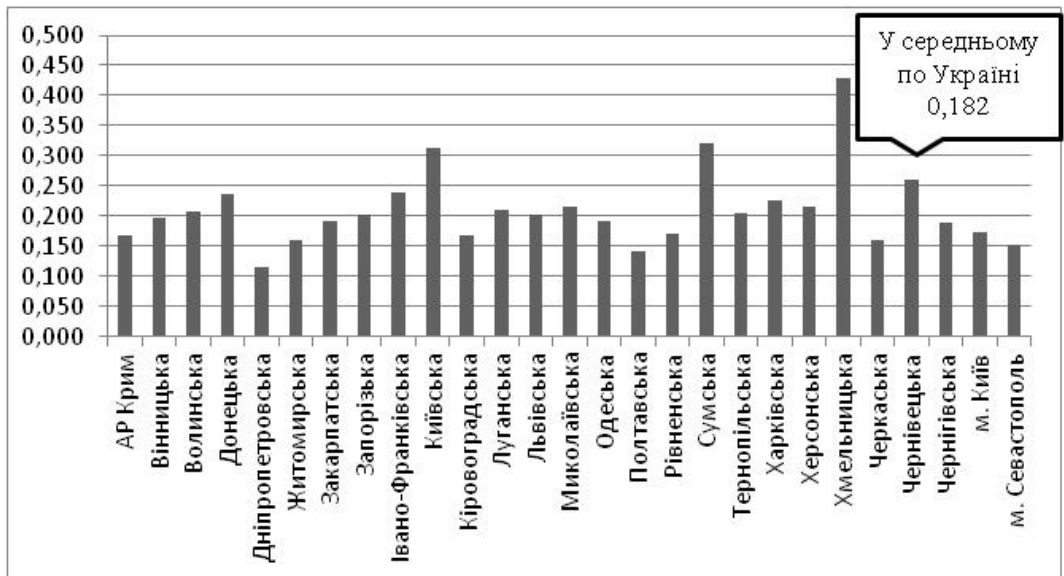

Рис. 3. Інтенсивність структурних зрушень в регіонах України впродовж 2006-2013 рр.

Розраховано автором за даними [3; 4].

Загалом, оцінивши зміни, які відбулися в економіці українських регіонів упродовж 2006-2013 рр., слід відзначити, що для структурних змін в економіці характерна загальна закономірність: галузі, які займають значну частку у створенні ВДВ, є більш стійкими в часі, ніж дрібні. Свідченням того є відносна стабільність питомої ваги таких великих галузей, як промисловість, сільське господарство та сфера послуг. У той час як частка освіти і охорони здоров'я, попри динаміку її збільшення, і надалі займає незначний відсоток у ВДВ.

Структурні зміни в економіці мають відповідати тенденціям розвитку й потребам постіндустріальної економіки. Основна проблема, яку необхідно вирішувати, – підвищення ефективності структурних змін в економіці країни, від якої залежить економічне зростання. Економічні зрушення мають відбуватися в напрямі переорієнтації економіки на постіндустріальний шлях розвитку, у якому домінують інтелектуальні ресурси та V-VI технологічні уклади. Тобто основний акцент має робитися на підтримку розвитку науко-містких, високотехнологічних галузей і виробництв, а також розвитку наукової і освітньої сфер.

Список використаних джерел

1. Коломицева О. В. Методичні підходи до оцінки ефективності регіональних економічних систем / О. В. Коломицева // Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»: наук.-техн. зб. – Харків, 2009. – №87. – С. 311-317.
2. Алимов О. М. Структура промислового виробництва в системі ринкової економіки / О. М. Алимов, Н. П. Гончаров, В. В. Лобанів. – К.: Інститут економіки НАН України, 2000. – 56 с.
3. Валовий регіональний продукт за 2001-2009 роки: статистичний збірник. – Київ.: Державна служба статистики України, 2011. – 155 с.
4. Валовий регіональний продукт за 2013 рік: статистичний збірник. – Київ.: Державна служба статистики України, 2015 р. – 116 с.

References

1. Kolomitseva, O. V. (2009). Metodychni pidkhody do otsinky efektyvnosti rehional'nykh ekonomichnykh system [Methodological approaches to assessing the effectiveness of regional economic systems]. In *Komunal'ne hospodarstvo mist. Seriya «Ekonomichni nauky» [Municipal services of cities. Series "Economic sciences"]*: Vol. 87 (pp. 311-317). Kharkiv: O. M. Bektov National University of Urban Economy in Kharkiv. [in Ukrainian].
2. Aymov, O. M., Honcharov N. P., & Lobaniv V. V. (2000). *Struktura promysloвого vyrobnytstva v systemi rynkovoї ekonomiky [The structure of industrial production in the market economy]*. Kyiv: Institute of Economics of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
3. State Statistics Service of Ukraine (2011). *Valovyy rehional'nyy produkt za 2001-2009 roky [Gross Regional Product for 2001-2009]*. Kyiv. [in Ukrainian].
4. State Statistics Service of Ukraine (2015). *Valovyy rehional'nyy produkt za 2013 rik [Gross Regional Product for 2013]*. Kyiv. [in Ukrainian].

Lutskiv O. M. Features of dynamics of structural changes in the economy of Ukrainian regions

The article focused on the fact that the main structural imbalances of the economy of Ukrainian regions are: high resource, material and energy intensity of production, excessive extensive development of primary industries, low level of innovation, the infrastructure gap, the gap between the financial sector and the real economy, with inefficient functioning of sectors, providing innovative technological development. It is also noted that in the future regresses technological structure of the Ukrainian economy, worsening the state of scientific and technical potential, reduced the share of high-tech industries and the like.

The author is defined the main reason of the existence of structural imbalances, among them noted: limited resources (material, intellectual, financial, investment, innovation); reduction of innovative production; high material and energy intensity of production; a high share of intermediate consumption in the structure of GRP, which is evidence of a slight production of products and services with a high share of GVA; low development of innovation infrastructure.

The author focuses on the assessment of trends and extent of structural changes in the economy of the regions of Ukraine by type of economic activity according to the index of GVA during 2006-2013. In particular, the estimated rate of change of the specific weight of the structural weight of the regional economy that occurred over this period of time. It is noted that the high rate was reduced such economic activities as industry, construction and finance. Regionally the most significant reduction of the mass of structural changes in the industry structure of regional economies was observed in Khmelnytsk, Sumy, Lugansk, and Zaporozhska regions; construction in most regions of Ukraine, except Donetsk and Ivano-Frankivsk; finance – in addition to Volyn, Zhytomyr, Transcarpathian, Sumy, Ternopil, Kherson, Khmelnytsky regions and Kyiv.

The dynamic processes that have occurred in the structure of the economy of Ukrainian regions for 7 years are estimated. The results show that the highest rate of structural change took place in Donetsk, Sumy, Ivano-Frankivsk, Luhansk, Zakarpatska, Ternopil, Rivne and Chernivtsi regions, while the lowest – in Kyiv, Sevastopol and the Autonomous Republic of Crimea, Kirovohrad and Cherkasy regions.

On the basis of the calculation of the integral coefficient of structural change the author estimated the intensity of their course. Most high-speed positive structural changes have taken place in some service industries, namely real estate transactions and trade, along with the fact that for the analyzed period in Ukraine has been some negative trends, namely the losses in industry, construction and financial activities.

The main trends are clarified and significant disparities in the economic structure of regions and orientation are identified, the vast majority of regions on the development of innovative areas of economic activity. The main problems that characterize the economies of Ukrainian regions are selected and ways to improve the structure of their economies are suggested.

Keywords: economic structure, economic activities sector, mass of structural changes, temp of structural changes, speed of structural changes, intensity of economic processes, innovation activities.

Луцків Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: lutolen@i.ua).

Lutskiv Olena Mykolayivna – Ph.D. (Econ.), Sen.Res., Senior Researcher of the Department of regional economic policy of the SI «Institute of Regional Research n.a. M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine”.

Надійшло 21.01.2016 р.